

Центр політико-правових
реформ

Принцип правовладдя, законодавство і правосуддя в Україні

Ігор Коліушко
Голова правління
Центру політико-правових реформ

Київ - 2025

Принцип правовладдя

Зміст принципу правовладдя (верховенство права) визначається в **«Доповіді про правовладдя» Європейської комісії «За демократію через право»** (Венеційська комісія), Страсбург, 4 квітня 2011 року.

Це «принцип принципів», який охоплює такі принципи:

- 1) законність
- 2) юридична визначеність
- 3) недопущення свавілля та пропорційність
- 4) гарантування та дотримання прав людини
- 5) рівність перед приписами права, недопущення дискримінації
- 6) судовий захист в усіх правовідносинах

Основним критерієм правильного розуміння принципу правовладдя є практика **Європейського суду з прав людини**.

Юридична наука й освіта та законодавство

Стан в Україні (1991-2021)

- юридична освіта й наука “відірвані” від суспільно-політичних реалій, зберігають чимало радянських спотворень;
- принципи правовладдя не пронизують всю юридичну освіту і науку, їх знають, але вони існують ніби паралельно з традиційними уявленнями;
- ЗВО не забезпечують підготовку достатньої кількості кваліфікованих юристів, при цьому осіб з дипломом юриста випускається в кілька разів більше від потреби;
- наукові розробки неактуальні і не враховуються при формуванні державної правової політики.

Бажаний стан для розвитку країни

- розуміння принципів правовладдя відповідає практиці Європейського Суду з прав людини;
- юридична освіта і наука наскрізно узгоджені з принципами правовладдя;
- ЗВО забезпечують підготовку кваліфікованих фахівців-юристів;
- юристи-науковці систематично аналізують законодавство та практику його реалізації;
- наукові розробки лягають в основу державної правової політики, впливають на законодавство та судову практику.

Суди загальної юрисдикції та правосуддя

Стан в Україні (1991-2021)

- мережа судів застаріла, не відповідає сучасним реаліям (адмін-тер. устрою);
- економічно необґрунтована та не забезпечує належний доступ до правосуддя;
- кадровий голод, перевантаженість судів;
- систематичне недофінансування судової системи, непрозорий розподіл коштів між судами, неефективне їх витрачання;
- судова практика не є сталою та послідовною
- судова система уражена корупцією, впливом олігархів;
- низький рівень довіри до судів серед населення, бізнесу, іноземних інвесторів;
- порушено баланс між підзвітністю та незалежністю суддів на користь останньої.

Бажаний стан для розвитку країни

- функціонують загальні суди трьох юрисдикцій – цивільні, адміністративні, кримінальні (принцип спеціалізації);
- принцип інстанційності – функціонують місцеві, апеляційні та касаційні суди;
- достатнє фінансове забезпечення судів;
- судова практика є сталою та послідовною;
- недоброчесна поведінка суддів або втручання у їх незалежність оперативно розслідуються
- високий рівень довіри до судів з боку населення та бізнесу;
- функціонує ефективна система альтернативних методів вирішення спорів;
- сучасні цифрові технології широко використовуються в судовій системі.

Допоміжні органи судової влади (суддівські кадри і забезпечення судів)

Стан в Україні (1991-2021)

- громіздка система органів суддівського врядування, повноваження яких частково перетинаються;
- Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів не гарантують призначення професійних, незалежних та добросовісних членів;
- кадрові процедури складні та довготривалі, з широкою дискрецією;
- неефективна система підготовки та підвищення кваліфікації суддів.

Бажаний стан для розвитку країни

- органи суддівського врядування формуються на конкурсних засадах, з ретельною перевіркою професійності та добросовісності кандидатів за участі фахової громадськості;
- члени цих органів повністю відповідають критеріям незалежності, добросовісності та професійності, ефективно здійснюють повноваження в інтересах правосуддя;
- Державна судово адміністрація та апарати судів укомплектовані професійними державними службовцями.

Прокуратура

Стан в Україні (1991-2021)

- політичний характер посади Генерального прокурора;
- виконання прокуратурою невласливих її функцій (слідство, загальний нагляд);
- недієвість механізмів захисту процесуальної незалежності прокурора;
- тривала відсутність, а тепер слабкість органів прокурорського самоврядування, залежність їх від Офісу Генерального прокурора.

Бажаний стан для розвитку країни

- прокуратура є Службою публічного обвинувачення, яка здійснює процесуальний нагляд за досудовим розслідуванням і публічне обвинувачення в суді;
- посада Генерального прокурора деполітизована;
- відбір прокурорів на конкурсних засадах, звільнення лише з професійних підстав;
- процесуальна незалежність прокурорів та самоврядування.

Адвокатура

Стан в Україні (1991-2021)

- корупційний характер та непрозорість процедури набуття статусу адвоката;
- неефективність законодавчих гарантій адвокатської діяльності;
- неефективність адвокатського самоврядування, непрозорість формування та діяльності його керівних органів, узурпація влади в адвокатурі невеликим колом адвокатів;
- використання дисциплінарних проваджень як інструментів тиску та переслідування окремих адвокатів.

Бажаний стан для розвитку країни

- адвокатура є професійною, незалежною інституцією, яка забезпечує надання професійної правничої допомоги;
- законодавчі гарантії адвокатської діяльності забезпечують адвокатам повноцінну можливість здійснювати свою професійну діяльність;
- органи адвокатського самоврядування репрезентують інтереси всієї адвокатської спільноти та діють на засадах незалежності, підзвітності, колегіальності та прозорості.

Питання для обговорення та дискусії

1. Як зробити юридичну науку та освіту ефективними в служінні правовладдю, забезпеченні його розуміння та дотримання?
2. Як мінімізувати деструктивний лобізм і забезпечити відповідність законодавства принципам правовладдя?
3. Скільки судових юрисдикцій має бути в судах загальної юрисдикції, та яка їх система?
4. Як забезпечити професійність, патріотизм і добродішність суддів?
5. Як недопускати впливу олігархів на законодавство та правосуддя?
6. Які мають бути функції прокуратури? Система прокуратури. Як забезпечити її незалежність, професійність, добродішність?
7. Які функції професійного самоврядування адвокатів та як його запустити, щоб воно було ефективним?

Дякую за увагу!

Центр політико-правових реформ

www.pravo.org.ua

centre@pravo.org.ua

(044) 278-03-17